

Alicja Zakrzewska-Półtorak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WSPÓŁCZESNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU GOSPODARKI REGIONALNEJ I LOKALNEJ W POLSCE

Streszczenie: Prowadząc politykę rozwoju regionalnego i lokalnego, należy uwzględnić różnorodne uwarunkowania wzrostu i rozwoju gospodarki regionalnej i lokalnej. Wspomniane determinanty są zmienne w czasie i przestrzeni. Stąd uzasadniona jest podjęta w artykule analiza dotycząca współczesnych uwarunkowań społeczno-ekonomicznych i przestrzennych rozwoju w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem poziomów: regionalnego i lokalnego.

1. Wstęp

Przy prowadzeniu polityki rozwoju regionalnego i lokalnego niezbędne jest uwzględnianie uwarunkowań rozwoju systemów gospodarczych analizowanych na tych poziomach. Uwarunkowania te są istotne z punktu widzenia zbadania i oceny procesów zachodzących we wskazanych systemach gospodarczych, a wpływających na ich rozwój. Waga i siła oddziaływania poszczególnych uwarunkowań są zmienne w czasie i przestrzeni. Stąd uzasadniona jest analiza współczesnych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem poziomów: regionalnego i lokalnego.

W artykule zostaną zaprezentowane kluczowe – zdaniem autorki – zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju gospodarki regionalnej i lokalnej w Polsce na początku XXI wieku, jak również poddany będzie ocenie ich wpływ na rozwój z uwzględnieniem możliwości prowadzenia polityki rozwoju regionalnego i lokalnego w Polsce.

2. Podział uwarunkowań rozwoju

Przy planowaniu polityki rozwoju regionalnego i lokalnego dużą wagę przywiązuje się do utrzymywania stabilnego i wysokiego tempa wzrostu społeczno-gospodarczego oraz podnoszenia jakości życia mieszkańców, jak również poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej (determinującej w znacznym stopniu

atrakcyjność dla inwestorów), przy równoczesnym poszanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Potwierdzeniem mogą być np. cele zawarte w regionalnych i lokalnych dokumentach strategicznych, szczególnie w strategiach rozwoju jednostek terytorialnych. Ponadto z nieco mniejszym naciskiem akcentuje się konieczność wyrównywania dysproporcji przestrzennych w rozwoju jednostek; dotyczy to przede wszystkim bogactwa (wyrażanego m.in. poziomem PKB czy dochodów realnych) oraz warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej, m.in. stopnia rozwoju infrastruktury. Osiąganie tych celów odbywa się w kontekście określonych uwarunkowań rozwojowych.

Uwarunkowania te są rozumiane jako czynniki niezależne, oddziałujące na warunki prowadzenia polityki rozwoju oraz kształtujące sytuację społeczno-gospodarczą i przestrzenną. Szczególnie istotny z punktu widzenia artykułu jest ich podział na:

- uwarunkowania wewnętrzne,
- uwarunkowania zewnętrzne.

Należy zauważyć, że współcześnie uwarunkowania zewnętrzne odgrywają istotną rolę w rozwoju gospodarki regionalnej i lokalnej. Przy czym w tej grupie duże znaczenie mają uwarunkowania globalne oraz kontynentalne. Jeżeli chodzi o te drugie, to w przypadku Polski ważne będą przede wszystkim uwarunkowania wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej. Uwarunkowania zewnętrzne zazwyczaj odgrywają większą rolę w gospodarce o niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, w której zasoby wewnętrzne są stosunkowo słabo rozwinięte, a potencjał społeczno-ekonomiczny w znacznym stopniu niewykorzystany. Znaczenie uwarunkowań wewnętrznych rośnie w miarę wzrostu poziomu rozwoju oraz zaangażowania społeczności, umożliwiającymi wykorzystanie potencjału posiadanych zasobów. Jednakże współcześnie, w konsekwencji postępującej globalizacji gospodarki światowej, zewnętrzne czynniki są istotne dla gospodarki regionalnej i lokalnej.

3. Uwarunkowania zewnętrzne

Wśród uwarunkowań zewnętrznych, kształtujących sytuację społeczno-gospodarczą i przestrzenną w gospodarce regionalnej i lokalnej w Polsce, należy wymienić przede wszystkim: globalizację, integrację europejską, międzynarodowe przepływy czynników (zwłaszcza kapitału), wzrost roli metropolii oraz powstawanie i rozwój sieci gospodarczo-naukowych. Dużą rolę odgrywa również polityka gospodarcza realizowana w kraju oraz na poziomie Unii Europejskiej z uwzględnieniem systemu redystrybucji środków publicznych.

Według A. Zorskiej, globalizacja to „dokonujący się na świecie długofalowy proces integrowania coraz większej liczby krajowych gospodarek ponad ich granicami, dzięki rozszerzaniu oraz intensyfikowaniu wzajemnych powiązań (inwestycyjnych, produkcyjnych, handlowych, kooperacyjnych), w wyniku czego powstaje ogólnoswiatowy system ekonomiczny o dużej współzależności i znaczących reperkusjach działań podejmowanych/toczących się nawet w odległych krajach” [Zorska

1998, s. 20]. Z globalizacją wiążą się: liberalizacja międzynarodowych i globalnych przepływów kapitału, towarów, usług, ludzi, informacji i technologii, zacieśnianie i powstawanie nowych powiązań, w tym relacji w sieciach gospodarczych, naukowych itp., umacnianie pozycji najsilniejszych systemów gospodarczych, a także tzw. zjawisko kompresji czasu i przestrzeni. Tym samym przejawem globalizacji są „ogromne zmiany geopolityczne warunków produkcji, konkurencji i współzależności” [Jewtuchowicz 2005, s. 9]. Zmiany te muszą być brane pod uwagę przy prowadzeniu polityki rozwoju regionalnego i lokalnego.

I. Pietrzyk wymienia tendencje związane z przeobrażeniami strukturalnymi w krajach wysoko rozwiniętych, determinujące rozwój gospodarki regionalnej i lokalnej w Polsce, takie jak [Pietrzyk 2005, s. 55-56]:

- globalizacja i związana z nią rosnąca współzależność narodowych systemów gospodarczych w skali światowej;
- przyspieszenie postępu naukowego i technologicznego;
- wzrost roli otoczenia dla podmiotów gospodarczych oraz tworzenie przez te podmioty tzw. otoczenia specyficznego (zmniejszającego niepewność związaną z kreowaniem nowych technologii);
- kluczowa rola powiązań sieciowych jako efekt rewolucji informacyjnej, tendencji decentralizacyjnych oraz dążenia do wykorzystania efektów synergicznych;
- dynamiczny rozwój usług wyższego rzędu prowadzący do narastania zjawiska metropolizacji przestrzeni.

Wskazane powyżej uwarunkowania niosą ze sobą określone konsekwencje. Przede wszystkim zmienia się rola państwa w kształtowaniu pozycji gospodarki regionalnej i lokalnej. Ulega ona zmniejszeniu na rzecz ponadnarodowych powiązań formalnych i nieformalnych, w tym sieci. Rośnie również znaczenie korporacji transnarodowych [Jewtuchowicz 2005, s. 12]. Korporacje te, pojawiając się w gospodarce regionalnej i lokalnej w charakterze inwestorów zagranicznych (często o znaczeniu strategicznym w skali jednostki terytorialnej), wpływają na sposób wykorzystania zasobów wewnętrznych oraz na przepływ zasobów m.in. technologii i informacji. Aby jednostka terytorialna mogła zająć korzystną dla niej pozycję w gospodarce światowej, musi być atrakcyjna dla inwestorów. W tym celu nie wystarczy dbać o pozycję konkurencyjną o charakterze kosztowym oraz liczbę i jakość tradycyjnych czynników produkcji, ale trzeba uruchomić wewnętrzny potencjał rozwoju (por. [Pietrzyk 2005, s. 56]).

W przypadku polskiej gospodarki regionalnej i lokalnej duże znaczenie ma nadrabianie opóźnień w stosunku do Europy Zachodniej. Nadrabianie zaległości jest możliwe w przypadku osiągnięcia szybkiego, trwałego i endogenicznego wzrostu gospodarczego [Kołodko 2003, s. 42]. Taki wzrost zależy od: jakości kapitału ludzkiego, zasobów kapitału finansowego i rzeczowego, dojrzałości instytucji, rozmiarów rynku, jakości polityki gospodarczej oraz położenia geopolitycznego [Kołodko 2003, s. 55]. Tak więc zależy on w dużym stopniu od uwarunkowań wewnętrznych.

4. Uwarunkowania wewnętrzne

Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju gospodarki regionalnej i lokalnej należy podzielić na tradycyjne i nowoczesne. Te pierwsze związane są z posiadanymi tradycyjnymi czynnikami produkcji: ziemią (w tym zasobami naturalnymi), pracą i kapitałem, rozpatrywanymi przede wszystkim w ujęciu ilościowym. Natomiast nowoczesne dotyczą przede wszystkim podnoszenia jakości posiadanych zasobów, a mogą je wspomagać: odpowiednie więzi społeczne, kultura, relacje w społeczności lokalnej, sposoby interwencji władz publicznych i instytucji lokalnych itp. [Pietrzyk 2005, s. 57]. Dotyczą one rozwoju kapitału ludzkiego i kapitału społecznego. Nie można pominąć także uwarunkowań ekologicznych oraz instytucjonalnych [Kosiędowski 2008, s. 46]. Z. Szymła wymienia następujące uwarunkowania nowoczesne: w grupie ekonomicznych – struktura gospodarki i zdolność do przekształceń, zaawansowanie w społecznym podziale pracy, w grupie społeczno-politycznych – predyspozycje do postępu i innowacyjności, sprawność systemu ekonomicznego itp. [Szymła 1997, s. 174]. Jednocześnie podkreśla on, iż trudność badania rozwoju regionalnego polega na tym, że region jest integralną częścią gospodarki narodowej.

Jakość kapitału ludzkiego zależy m.in. od funkcjonowania systemu edukacji oraz od poziomu i przebiegu rozwoju gospodarczego [Domański 2000, s. 76]. Z kolei kapitał społeczny, który charakteryzują takie cechy, jak: wzajemne zaufanie, duch wspólnoty, obywatelskie zaangażowanie, poczucie osobistej odpowiedzialności za dobro wspólne, nadanie wysokiej wartości uznaniu ze strony społeczności i przynależności do niej, powstaje zazwyczaj ewolucyjnie, w sposób niekontrolowany, przez zachowania jednostek, które chcą wziąć odpowiedzialność za życie publiczne [Domański 2000, s. 77-78]. Dalszy jego rozwój powinien być wspierany przez politykę rozwoju oraz instytucje społeczne. Bardzo ważną rolę w budowaniu kapitału społecznego odgrywają: więzi społeczne, lokalna kultura, prywatne i zawodowe relacje oraz sposób zarządzania przez lokalne władze [Jewtuchowicz 2001, s. 38].

W takich warunkach tworzy się terytorium, czyli „system lokalnych aktorów społecznych i gospodarczych powiązanych sieciami wzajemnych relacji” [Jewtuchowicz 2001, s. 38]. Tym samym: „Rozwój nie jest już pojmowany jedynie jako rezultat wymiany handlowej, lecz jako wypadkowa złożonego zbioru relacji między aktorami zgrupowanymi na danej przestrzeni geograficznej mającej pewną kulturę i historię. Specyfika danego terytorium rozważana jest wówczas jako przewaga konkurencyjna, która może wpłynąć na jego rozwój, a nawet przyczynić się do zmiany jego sposobu produkcji” [Jewtuchowicz 2001, s. 38].

Współcześnie ważne uwarunkowania wewnętrzne to te oparte na jakości zasobów oraz ich przestrzennym rozmieszczeniu. Pozwalają one na uruchomienie oraz pozyskanie wiedzy i innowacji, tworzenie sieci współdziałania przedsiębiorstw i instytucji naukowych, kształtowanie otwartego rynku pracy z rozbudowanym sektorem pracy twórczej i badawczo-rozwojowej, umożliwiają dynamiczne zmiany w strukturach przedsiębiorstw i instytucji naukowych (por. [Domański 2000, s. 64]).

Uruchomienie wymienionych powyżej czynników pozwala na korzystanie z dynamicznych efektów zewnętrznych, wynikających z bliskości ośrodków naukowych, centrów transferu technologii, usług dla przedsiębiorstw, zlokalizowanych działalności pozwalających na uzyskanie efektów synergicznych itp. [Pietrzyk 2005, s. 58]. Tym samym ułatwia ono funkcjonowanie w gospodarce globalnej charakteryzującej się opisanymi powyżej uwarunkowaniami zewnętrznymi.

5. Przesłanki dla polityki rozwoju

Na rozwój regionalny wpływają czynniki: endogeniczne, egzogeniczne oraz czynniki określające endogeniczną zdolność reagowania na zmiany w makrootoczeniu. Przy czym potencjał endogeniczny to ten związany przede wszystkim z regionalną społecznością, regionalną gospodarką i regionalnym ekosystemem [Strahl 2006, s. 17-18]. Rozróżnienie takie można również odnieść do poziomu lokalnego. Polityka rozwoju regionalnego i lokalnego powinna koncentrować się na wykorzystywaniu potencjału endogenicznego, przy jednoczesnym uwzględnianiu uwarunkowań zewnętrznych, a co jest z tym związane – elastycznie dostosowywać się do zmian zachodzących w otoczeniu.

Z połączenia oddziaływania uwarunkowań zewnętrznych (zwłaszcza globalnych) i uwarunkowań lokalnych powstało pojęcie glocalizacji. Jest to efekt wzajemnego przenikania się i oddziaływania płaszczyzny globalnej i płaszczyzny lokalnej [Jewtuchowicz 2005, s. 38], w ramach którego uwzględnia się rolę i miejsce rozwoju lokalnego i jego dynamiki, jak również działań lokalnych w procesie globalizacji, i jednocześnie bierze się pod uwagę znaczenie i miejsce procesów globalnych w strategiach rozwoju konkretnego terytorium [Torrès 2004, s. 25, za: Jewtuchowicz 2005, s. 39]. Zdefiniowane powyżej zjawisko glocalizacji pozwala na jednoczesne wzmocnienie rozwoju lokalnego i globalizacji; jest to możliwe dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technik komunikacyjnych [Torrès 2004, s. 25-26, za: Jewtuchowicz 2005, s. 40].

Jedną z konsekwencji globalizacji i rozwoju sieci jest pogłębianie się peryferyjnej pozycji niektórych obszarów lub wyodrębnianie się nowych obszarów peryferyjnych, pozostających poza głównymi nurtami przepływów. Podstawowymi węzłami połączeń sieciowych są duże miasta i metropolie, są one również ośrodkami innowacji kulturalnych i politycznych [Castells 1998, s. 461, za: Jewtuchowicz 2005, s. 45]. Ośrodki tego typu są atrakcyjne dzięki stwarzanym przez nie korzyściom zewnętrznym i przestrzennej dostępności, ponadto stanowią one dogodne środowisko dla powstawania i rozwoju innowacji; aglomeracje miejskie i instytucje regionalne są traktowane także jako dobry sposób koordynacji gospodarczej [Domański 2000, s. 67]. Dzięki metropoliom i ich powiązaniom zmienia się organizacja przestrzeni społeczno-ekonomicznej: ze strefowej na sieciową. Przy czym relacje między węzłami w sieci są ważniejsze niż relacje z obszarem sąsiadującym (otoczeniem). Stąd powstaje konflikt między sieciowo zorganizowanym procesem produkcji a hierar-

chiczną organizacją administracji publicznej [Jewtuchowicz 2005, s. 46]. Aby znaleźć się w głównym nurcie, obszar musi mieć osadzone terytorialnie uzdolnienia techniczne, kulturę techniczną oraz system instytucji i niehandlowych współzależności [Domański 2000, s. 67].

Klasyfikując typy konkurencyjnych regionów według złożoności i konfiguracji regionalnych zasobów, możemy wyróżnić [Heffner 2003, s. 19]:

- regiony, w których przewaga konkurencyjna oparta jest na jednym typie zasobów lub ich prostym układzie,
- regiony bazujące na synergii wielu zasobów w skomplikowanych konfiguracjach, w których przewagę konkurencyjną uzyskuje się przy rosnącej roli czynników intelektualnych.

Regiony pierwszego typu mają bardzo małe szanse, aby osiąść i utrzymać silną pozycję w gospodarce opartej na omówionych powyżej uwarunkowaniach zewnętrznych. Jednostki terytorialne, chcąc umocnić swą pozycję, powinny bazować na dostępnych efektach synergicznych. Na poziomie regionalnym w relacji wiedza–gospodarka występują synergiczne efekty działania następujących czynników [Asheim, Dunford 1997, s. 445-446, za Domański 2000, s. 68]:

- 1) korzyści aglomeracji tworzonych przez osadzoną terytorialnie wiedzę uprzedmiotowioną w środkach technicznych i działalności gospodarczej,
- 2) przyciągania i przepływów nieuprzedmiotowionej wiedzy technicznej,
- 3) niehandlowych współzależności,
- 4) lokalnych procesów uczenia się zależnych od lokalnej wiedzy skodyfikowanej i sieci organizacyjnych.

Efekty te mogą być podstawą porównań „określających konkurencyjną pozycję regionów w gospodarce podlegającej procesowi globalizacji” [Domański 2000, s. 68].

Aby z nich korzystać, jednostki terytorialne muszą być podmiotami uczącymi się, z odpowiednio wykształconym kapitałem ludzkim i społecznym. Uczenie się jest wzrostem o charakterze jakościowym; jest procesem zbiorowym, w którym biorą udział: przedsiębiorstwa, administracja samorządowa i rządowa, wyższe uczelnie i instytuty badawcze, organizacje zawodowe, organizacje samorządu gospodarczego, instytucje społeczne; dokonuje się ono przez współpracę i wzajemne oddziaływanie wyżej wymienionych podmiotów [Domański 2000, s. 64]. To, czy region odniesie sukces w sieci, zależy w znacznym stopniu od tzw. gęstości instytucjonalnej (*institutional "thickness"*), tj. poziomu rozwoju organizacyjnego i instytucjonalnego [Domański 2000, s. 68].

Podmioty gospodarcze muszą wchodzić w sieci, co jest konsekwencją globalizacji – muszą ciągle poszukiwać nowych rozwiązań, z wykorzystaniem nowych technologii, aby sprostać potrzebom klientów [Reich 1996, s. 73-74, za Jewtuchowicz 2005, s. 32]. Dlatego też w regionach i mniejszych jednostkach terytorialnych należy podejmować działania wspierające powstawanie więzi oraz wzbogacanie tzw. wiedzy nieskodyfikowanej, która jest efektem uczenia się przez działanie i użytkowanie [Domański 2000, s. 66].

Ponadto istotna jest tzw. terytorializacja przedsiębiorstwa, przejawiająca się w powiązaniu sukcesu przedsiębiorstwa z sukcesem regionu oraz doprowadzeniu do sytuacji, w której sukces regionu będzie przyczyniał się istotnie do powodzenia (wzrostu konkurencyjności) przedsiębiorstwa [Jewtuchowicz 2005, s. 42]. Dlatego władze regionu powinny dążyć do przyciągnięcia podmiotów odgrywających dominującą rolę w sieci, aby tym samym stworzyć korzystne warunki dla pojawiania się kolejnych podmiotów i różnych dziedzin działalności [Domański 2000, s. 62]. Pozwala to również na zapewnienie korzystnej pozycji w systemie przepływu informacji i innowacji.

Z drugiej strony jednostka terytorialna silna to taka, którą cechuje niezależność terytorium, tj. zdolność do poniesienia straty w przypadku wyjścia przedsiębiorstwa; niezależność ta zależy od gęstości i intensywności relacji społecznych i gospodarczych między lokalnymi podmiotami, określającymi własną dynamikę rozwoju [Jewtuchowicz 2005, s. 45]. Jest to możliwe w tzw. terytorium zbudowanym, tj. takim, które jest efektem realizacji przez podmioty strategii oraz zbiorowego uczenia się, a nie obszarem danym *a priori* [Pietrzyk 2005, s. 63]. W takim środowisku, opartym na działalności innowacyjnej, funkcjonuje terytorialna konwencja innowacyjna, odzwierciedlająca system wzajemnych oczekiwań pozwalający na utrzymanie równowagi między współpracą a konkurencją [Pietrzyk 2005, s. 63-64].

6. Podsumowanie

Pożądane cechy współczesnego rozwoju regionalnego to: integralność, innowacyjność, trwałość [Klasik, Kuźnik 1996, za: Klasik 1997, s. 129-130]. Powinien on być rezultatem oddziaływania i wykorzystywania czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, ze szczególnym uwzględnieniem dyfuzji innowacji.

Rozwój regionalny zależy od przedsiębiorczości i innowacyjności społeczności regionu, w tym liderów regionalnych, oraz od jakości sterowania nim przez podmioty polityki regionalnej [Prusek 1995, s. 14]. Podobną zależność możemy odnieść do poziomu lokalnego i władz lokalnych. Wskazane powyżej zagadnienia w relacji do polskiej gospodarki regionalnej i lokalnej wymagają rozwoju oraz przełamania istniejących, silnie zakorzenionych barier. Bariery te dotyczą m.in. braku – będących odpowiedzią na aktywność gospodarczą i rozwój przedsiębiorczości – instytucji wspierających i kształtujących politykę rozwoju w ujęciu regionalnym, szczególnie organizacji pozarządowych [Jewtuchowicz, Kosiedowski 2000, s. 59]. Istotne bariery związane są z nieufnością przedsiębiorców wobec siebie oraz wyłonieniem uznanego lidera nakłaniającego do zmian [Jewtuchowicz 2001, s. 43-44]. Bariery to również: pozyskanie odpowiedniej jakości kadr, skomplikowane procedury administracyjno-prawne, jakość obsługi w urzędach [Heffner, Klemens 2008, s. 147 i nast.].

Przy czym należy pamiętać, że rozwój współcześnie jest w znacznym stopniu efektem zaangażowania zewnętrznego kapitału, w tym kapitału należącego do korporacji transnarodowych, jak również dokonywania wspólnych przedsięwzięć

z partnerami zewnętrznymi (por. [Klasik 1997, s. 128]). Bez stałego, aktywnego uczestnictwa w międzynarodowym podziale pracy (umiejętnego wykorzystywania uwarunkowań zewnętrznych) polskie systemy gospodarcze regionalne i lokalne nie będą w stanie stać się bardziej konkurencyjne, a nawet utrzymać swojej dotychczasowej pozycji.

Współcześnie jest podejmowanych wiele badań empirycznych mających na celu skwantyfikowanie czynników i uwarunkowań wpływających na poziom i kierunki rozwoju regionalnego i lokalnego (np. [Strahl 2009; Kosiedowski 2008; Gaczek 2008; Prusek, Kudełko 2009 i wiele innych]). Wykorzystuje się w nich zmienne opisujące czynniki zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Przykładowe cechy brane pod uwagę to: udział pracujących w nauce i technice w ogólnej liczbie pracujących, udział pracujących w przemyśle zaawansowanym technologicznie w ogólnej liczbie pracujących w przemyśle, nakłady na B+R *per capita*, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych według branż itp. Wraz ze zmianą uwarunkowań, które zostały omówione w opracowaniu, kładzie się szczególny nacisk na pomiar uwarunkowań związanych z tworzeniem się gospodarki opartej na wiedzy, przepływami międzynarodowymi i międzyregionalnymi oraz dyfuzją innowacji, a także możliwościami uruchomienia niewykorzystanych zasobów wewnętrznych na podstawie zewnętrznych impulsów rozwojowych.

Literatura

- Asheim B., Dunford M., *Regional futures*, „Regional Studies” nr 5/1997, cyt. za: R. Domański, *Miasto innowacyjne*, PAN KPZK, Studia Tom CIX, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2000.
- Castells M., *La société en réseau*, Fayard, Paryż 1998, cyt. za: A. Jewtuchowicz, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- Domański R., *Miasto innowacyjne*, PAN KPZK, Studia Tom CIX, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2000.
- Gaczek W.M., *Nakłady na badania i rozwój a wydajność pracy w gospodarce regionów europejskich*, [w:] *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parysek, T. Strykiewicz, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Bogucki – Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.
- Heffner K., Klemens B., *Funkcjonowanie inicjatyw klastrowych jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości w regionie*, [w:] *Współczesne problemy polityki ekonomicznej*, red. S. Korenik, Z. Przybyła, UE, Jelenia Góra 2008.
- Heffner K., *Regiony peryferyjne we współczesnej gospodarce*, [w:] *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, red. A. Bołtromiuk, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003.
- Jewtuchowicz A., Kosiedowski W., *Rola infrastruktury przedsiębiorczości i transferu technologii w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, [w:] *Konkurencyjność gospodarcza regionu w warunkach nowego ustroju terytorialno-administracyjnego*, red. W. Kosiedowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2000.

- Jewtuchowicz A., *Terytorium i lokalne systemy produkcyjne a globalizacja gospodarki*, [w:] *Gospodarka i polityka regionalna okresu transformacji*, red. W. Kosiedowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001.
- Jewtuchowicz A., *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- Klasik A., *Duże województwa samorządowe: gra o rozwój regionalny*, [w:] *Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną*, red. R. Broszkiewicz, AE, Wrocław 1997.
- Klasik A., Kuźnik F., *Polityka rozwoju województwa*, referat wygłoszony na konferencji: „Wielkie województwo samorządowe. Rozwój–Zarządzanie–Finanse”, AE, Katowice, grudzień 1996, cyt. za: A. Klasik, *Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną*, red. R. Broszkiewicz, AE, Wrocław 1997.
- Kołodko G.W., *Globalizacja a odrabianie zaległości rozwojowych*, [w:] *Globalizacja. Marginalizacja. Rozwój*, red. G.W. Kołodko, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2003.
- Kosiedowski W., *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008.
- Pietrzyk I., *Paradygmat rozwoju terytorialnego*, [w:] *Gospodarka i polityka regionalna okresu transformacji*, red. W. Kosiedowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2005.
- Prusek A., Kudelko J., *Analiza i ocena zróżnicowania poziomu rozwoju polskich regionów w latach 2000-2006 w świetle polityki spójności*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Brol, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 46, UE, Wrocław 2009.
- Prusek A., *Strategia rozwoju regionów w warunkach gospodarki rynkowej*, AE, Wydawnictwo i Drukarnia „Secesja”, Kraków 1995.
- Reich R.B., *Praca narodów. Przygotowanie się do kapitalizmu XXI wieku*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1996, cyt. za: A. Jewtuchowicz, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- Strahl D. (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, AE, Wrocław 2006.
- Strahl D., *Klasyfikacja europejskiej przestrzeni regionalnej ze względu na rozwój gospodarczy i gospodarkę opartą na wiedzy (GOW)*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Brol, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 46, UE, Wrocław 2009.
- Szymła Z., *Badanie zróżnicowań regionalnych w Polsce*, [w:] *Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną*, red. R. Broszkiewicz, AE, Wrocław 1997.
- Torrès O., *Lokalna globalizacja czy globalna lokalizacja. Rozważania na temat globalizacji*, [w:] *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionów*, red. A. Jewtuchowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, cyt. za: A. Jewtuchowicz, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- Zorska A., *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

CONTEMPORARY DETERMINANTS OF DEVELOPMENT OF REGIONAL AND LOCAL ECONOMIES IN POLAND

Summary: Conducting the policy of regional and local development it is necessary to take into account the determinants of regional and local economies. The determinants are changeable in time and space. Therefore the analysis of contemporary determinants of the socio-economic and spatial development in Poland with taking into consideration special levels: regional and local is justified.